תלמוד ירושלמי · מפרשים · עמודי ירושלים על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

עמודי ירושלים על תלמוד ירושלמי ברכות

רבי ישראל איזנשטיין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עמודי ירושלים על תלמוד ירושלמי ברכות

רבי ישראל איזנשטיין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עמודי-ירושלים-על-תלמוד-ירושלמי-ברכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
הלכה ה 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ג 7
הלכה ה 7
הלכה ז 8
הלכה ח 8
הלכה ט 8
פרק ג 9
הלכה א 9
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ה 11
פרק ד 12
הלכה א 12
הלכה ג 15
הלכה ד 15
הלכה ה 15
פרק ה 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 16
פרק ו 18
הלכה א 18
הלכה ב 19
הלכה ה 19
הלכה ו 19
פרק ז 20
הלכה א 20
הלכה ב 20
הלכה ד 20
הלכה ה 21
פרק ח 21
הלכה א 21
הלכה ב 22
הלכה ז 22
פרק ט 22
הלכה ב 22
הלכה ג 23
הלכה ה 23

פרק א

הלכה א

משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת וכו' שעה ותרתי ליליא הוא. הפי' הפשוט בירושל' שהיו רגילין לאכול בליל שבת בשעה אחת בלילה או בב' שעות בלילה וכן נרא' מדברי המ"גא (סי' ער"א סק"א) ע"ש ובמחצית השקל. ולא ידעתי מניין לו לבעל ספר חרדים שפי' בבאורו להירוש' ששה תרתי היינו שהיו רגילים לאכול שעה בלילה או ב' שלישי שעה ואין הירושל' סובל לפרש כן. ספק קרא ספק לא קרא נישמעינה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא וכ' הרא"פ שם וז"ל תימה לשמואל דס"ל בבבלי בפ"ג אינו חוזר וקורא תקשה ליה ברייתא זאת דהא לדידיה אי קרא ביה"ש אינו חוזר וקורא דהא חד דינא אית להו וכדמוכח. הכא עכ"ל. ונ"ל ליישב זה עפמ"ש בשו"ת שאגת אריה (סי' א') דגם לשמואל ק"ש דאורייתא רק דסובר דיוכל לפטור את עצמו בשאר דברי תורה ורבנן קבעי שיקרא דוקא ק"ש יעו"ש וא"כ א"ש דהא דפסק שמואל דאינו חוזר וקורא מיירי כשקרא באותו יום איזה ד"ת ואז ק"ש דרבנן וכו' להקל שלא יקרא אבל הך ברייתא דירושלמי מיירי כשלא קרא באותו יום איזה ד"ת ואז גם לשמואל ק"ש דאורייתא ובספק צריך לקרות וה"ה בבין השמשות וא"ש:

ראה כוכב א' ועשה מלאכה פטור שנים מביא אשם תלוי. מכאן קשיא לי על התוס' בכריתות (דף י"ז ע"ב) שכתבו דבעשה מלאכה בע"ש ביה"ש אינו חייב אשם תלוי רק בעשה מלאכה במ"ש ע"ש. דהא כאן מבואר להדיא דבעשה מלאכה בע"ש ביה"ש חייב ג"כ אשם תלוי וצ"ל דסבירא ליה להתוס' דהך ברייתא אתיא כמ"ד דלא בעינן חתיכה א' מב' חתיכות וע"כ חייב גם בע"ש ביה"ש א"ת. אולם לפי דעת הר"מ פ"ה מהל' שגגות ה"ב וכ"ה דעת רש"י בשבת (ל"ה א') והר"ן שם בשם הרמב"ן וכ"ה דעת המאירי בשבת (ל"ד ב') דגם בע"ש ביה"ש חייב א"ת אתי דברי הירושלמי כפשטן ושוב נדפס גליון הש"ס והעיר בזה. וראיתי להישועות יעקב בא"ח (סי' של"א סק"ד) שכ' וז"ל והנה בהא קאמר הש"ס הלכה כר"י בע"ש פירש"י שאם עשה מלאכה בע"ש חייב להביא אשם תלוי ולכאורה אינו מובן כו' דבע"ש בין השמשות אם עשה מלאכה אינו מביא א"ת ודוקא בביה"ש דמ"ש חייב א"ת כמ"ש התוס' בכריתות דאיקבע איסורא לפי שביום היה אסור בעשיית מלאכה אבל בע"ש דלא איקבע איסורא שביום היה מותר אין כאן א"ת וצ"ל לשיטות רש"י דאתיא כמ"ד דלא בעינן חתיכה א' מב' התיכוח עכ"ל. ובאמת נראה דדעת רש"י דס"ל כמ"ד דבעינן חתיכה א' מב' חתיכות וכמ"ש רש"י בחולין (מ"א ב') וז"ל אשם תלוי בא על ספק חיוב כרת כיון ב' חתיכות לפניו ואכל א' מהן בו' ע"ש.

אולם באמת מהתימה מהישועות יעקב שלא ראה שכ"ה דעת הר"מ והרמב"ן והמאירי דאף למ"ד חתיכה א' מב' חתיכות עכ"ז חייב גם בעשה מלאכה בע"ש א"ת דגם זה נקרא אקבע איסורא וכ"ה דעת רש"י וז"כ דלא כהישועות יעקב:

הוי קרי שמע והוי קרי וחזר וקרי כו'. הנה בסמ"ג (מ"ע י"ח) הביא הירושלמי הזה ולמד מזה דכל הפרשה מותר לקרות ב' פעמים וכ' ושמא התם דוקא על מטתם שרי. וראיתי בספר מעין החכמה ((דף קמ"ז ע"א) שכ' יקשה לי על זה דהא בירושלמי אמרו אמתני' הנ"ל הדא דאמרי בציבור אבל ביחיד מותר וא"כ ע"כ לא מיירי בק"ש שעל מטתו שאינו אלא ביחיד וא"כ מאי אריא קרי וחזר וקרי דהיינו כל הפרשה אפי' פסוקי פסוקי שרי ע"ש שהניח בקושיא. ולא ידענא מאי קושיא דאטו הירושלמי פסק זה להלכה דקרי וחזר וקרי דלידוק מזה דפסוקי פסוקי אסור הא הירושלמי הביא עובדא דר' שמואל בר נחמני הוי קרי וחזר וקרי כשנחית לעובורא כו' ולמד מזה דאסור לומר דברים אחר ק"ש. וא"כ י"ל דאין ה"נ דגם פסוקי פסוקי שרי ורשב"ג רצה לומר הפרשה פעמים ואין כאן קושיא וז"פ [וע' רוקח סי' שכ"ז]:

הלכה ב

אתיא דר' יוחנן כר"ח בן עקביא כו' ע' בשירי קרבן בשבת (פ"א ה"ב) שכ' וז"ל וקשיא לן דאמרינן אתיא דר"י כרחב"ע משמע דאף ר"י סובר דהעוסק במצוה איני פטור מן המצוה ואנן תנן בפ"ב דסוכה שליחי מצווה פטורין מן הסוכה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ור"י סובר דהלכה כסתם משנה וצ"ל דתנאי נינהו אליבא דר"י עכ"ל. והיא דחוק ולדעתי י"ל זה דהנה הך ברייתא הובאה גם בסוכה (כ"ו א') ושם הגירסא להיפוך, והובא בטוא"ח (סי' ל"ח) דהתגרים פטורים מן התפלה כו' והרמב"ם השמיט זה וכבר האריכו בזה האחרונים ומצאתי בחי' הר"ד ערמא"ה (דף י"א ע"א) שכ' וז"ל שהרב סובר דכל זה אדחי מסתמא דגמרא פ' היה קורא דאמרינן בפירוש דאע"פ שעוסק במצוה כיון שאינו טרוד שהוא פטור דבעינן שני תנאים עוסק במצוה וטרוד כו' ע"ש באורך וא"כ א"ש דברי הירושלמי די"ל דגם ר' יוחנן סובר כן וא"כ אף שסובר דתגרים חייבים היינו כיון שאינם טרודים משא"כ בהולכי דרכים דבודאי זה נקרא טירדא ע"כ פטרו אותם במשנה וע"כ גם הר"מ כ' בפ"י מהל' סוכה דהולכי דרכים פטורים מן הסוכה וא"כ גם ר' יוחנן פסק בסתם משנה. וע' בס' הישר לר"ח בענינים שונים (דף פ"ו ע"ב) שגם הוא הסכים לזה החילוק דטירדא ופסק דלא כרחב"ע יעו"ש:

הלכה ה

למען תזכרו ר' אומר זו מצות שבת כו'. ע' בכו' הפרדס הגדול (סי' נ"ח) שהעתיק אמר ר' אלעזר מצות שבת פסוק מלא כו' ובסוף המאמר העתיק והייתם קדושים זה הוא קדושת כל המצוות כו' ע"ש היתה נוסחתו משונה ממה דאיתא לפנינו:

הרי גאולה כו' הרי הזן כו' ע' מה שפי' בו הרא"פ. ובתוספותיו כ' תימה לפי מה דסלקא דעתן השתא כו' ולא ראה מ"ש הראשונים בביאור דברי הירושלמי הללו. ע' תוס' פסחים (ק"ד ב') והי' הרשב"א פ"ק דברכות וסמ"ג עשין (סי' מ"א) וא"ז ה' ק"ש (סי' מ"ג) וכל בו (סי' ג") ולפי ביאירם א"ש דברי הירושלמי. ועמ"ש הרמ"א בהגהותיו במרדכי ע"ד הירושלמי האלו, וע' רש"י כתובות (ח' א') שכ' מדי דהוי אברכת בשמים וברכת על האור במוצאי שבת דאמרינן רבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס ור' חייא מכנסן כו' ונרשם במראה מקום שם ירושלמי פסחים פרק י' ולא נמצא שם כלל בירושלמי פסחים מזה וכונת רש"י היה לדברי הירושלמי דכאן:

פרק ב

הלכה א

אפילו שמען עד תשע שעות יצא. ע' בפירוש מבעל ספר חרדים שכ' ופסקו כל הפוסקים בשופר והשוו ק"ש והלל ומגילה לשופר וקשיא טובא שהרי זה הירושלמי מחלק דבשופר יצא ובק"ש והלל ומגילה לא יצא עכ"ל ולא תירץ כלום. והנה בדברי הירושלמי האלו א"ש מה שהקשה הטורי אבן ר"ה (ד"ף ע"ב) על מה דאיתא התם תנ"ה שמע ט' תקיעות בט' שעות וכו' הקשה הט"א דאיך שייך לומר תנ"ה בדבר שהוא מחלוקת תנאים דתניא בפ"ב דמגילה די"ח קרא סירוגין יצא סירוסין לא יצא ר' מונא אומר משום ר"י אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש עכ"ל. ולהנ"ל א"ש דהפלוגתא דגבי מגילה אינו שייך לתקיעת שופר כמבואר בירושלמי כאן דשאני תקיעת שופר משאר דברים. ומה שהקשה הבעל חרדים לק"מ דחזינן דהש"ס דילן להלכה אינה מחלקת בין שופר לשאר דברים דהא בר"ה שם דמקשה על ר' יוחנן ודידיה לא והא ר' אבוהו הוי שקיל ואזיל בתריה דר' יוחנן והוי קרי ק"ש כו'. א"ל כי שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש ואם איתא מאי קושיא הא שאני שופר משאר דברים אע"כ דהש"ס דילן אינה מחלקת בין שופר לשאר דברים. ולפמ"ש הט"א שם לחלק בין דאורייתא לרבנן י"ל דר' יוחנן לשיטתו דס"ל ק"ש דאורייתא וכמ"ש חש"א (סי' א') ולא מוכח מזה. וע' בטורי אבן שכתב שאפי' למ"ד דשהה חוזר לראש הוא רק מדרבנן ובזה י"ל מ"ש בגליון

הש"ס בירושלמי שם דלכן השמיטו הפוסקים האיבעיות דירושלמי שם משום שפסקו להקל ואכתי קשה דלמה השמיטו זה בק"ש הא ק"ש דאורייתא ולהנ"ל י"ל דמה דשהה חוזר לראש הוא מדרבנן ולכך פסקו להקל. וראיתי במלוא הרועים (אות ש') שחקר בשהה לצורך התפלה אם הוי הפסק וכ' דכן מסתבר דלא הוי הפסק ע"ש וכן נ"ל ממה דקיי"ל דבשומע תפלה יכול להאריך כמה שירצה וקשה הא הוי הפסק יותר מכדי לגמור את כולה אע"כ דלצורך התפלה שרי ובזה סרה הקושיא מה שהקשה הטורי אבן דהא בין תקיעה לתקיעה הוי הפסק הברכות מה שאומרים ע"ש, ולהנ"ל א"ש דכיון שתקנו חכמים לאמור הברכות בין התקיעות ולתקוע על סדר הברכות הוי לצורך התקיעות ולא הוי הפסק. וע' במלוא הרועים שם שכ' וז"ל ומבואר שם בש"ס דמגילה והלל ושופר שוין להדדי וכן ק"ש וכן בירושלמי ריש פרק היה קורא מבואר דשוין עכ"ל ותמהני דאררבה בירושלמי כאן מבואר דשופר לא דמי לאינך ואולי לא קאי אלא אק"ש ולא אשופר:

הלכה ג

ר' יוחנן בקיימא דהוה חזיק רישיה כו' ע' מ"ש הרא"פ בביאורו, ולא נהירא כלל ובמעריך (אות ח') כ' בשם תשובת הרשב"א הגירסא בסיתוא דהוי חזיק רישיה כו' ע"ש וכן ראיתי באורחות חיים ה' תפילין ובא"ז (סי' תקל"ב) שגרסו כן. ומ"ש המעריך בביאור דברי הירושלמי ואינו אסור משום ערוה לא נהירא כלל ותו דתקשה על הרא"ש דחציצה פוסלת בתפילין. וע' בא"ז (סי' תקע"ו) מ"ש וז"ל משמע היה חוצץ כמו [בזה"ז] מכנסיים מבואר דלא כפי' המעריך. וראיתי בתוס' יה"כ יומא פ"ו א') שהשיג ע"ד המעריך. אולם ראיתי בחי' הריטב"א לב"מ (דק"ה ע"ב) מ"ש בביאור הירושל' בשם הראב"ד ונעלם זה מהמפרשים. וע' בהקדמת שו"ת בית אפרים מ"ש בביאור דברי הירושל' האלו:

כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין כו' כן הוא הנוסחא בירושלמי באור זרוע הלכות כיסוי הדם (סי' שפ"ז) והלכות תפילין (ס' תקפ"ב) וכתב דפליג בזה על הבבלי וכ"ה בחי' הר"ן נדה (נ"א ב) ובבעל העיטור ה' תפילין (חלק ס') אולם ברוקח (סי' שס"ג) איתא הגירסא בירושלמי להיפוך דעל ש"י אומר להניח ועל ש"ר אומר על מצות. וכ"ה בס' הישר לר"ת (סי' שמ"ו) וכ"ה בחי' הריטב"א לר"ה (ל"ד א) כשהיא נותן ש"י אומר להניח תפילין וכשהוא נותן ש"ר אומר על מצות תפילין כך הנוסחא הישנה הנמצאת בספרים מדויקים עכ"ל:

הלכה ה

הגיעוך סוף מלאכת המים שאינן מחוורים ד"ת, עי' שו"ת משכנות יעקב (חא"ח סי' ע"ט) שכ' דמזה מוכח דלהירושלמי אינו ברור דק"ש ד"ת ע"ש, אולם לפי מה שפי' דברי

הירושלמי בקונטרס ר' חיים יונה דהכוונה דהיסח הדעת במי חטאת אינו מה"ת א"ש דלא מוכח מידי מהירושלמי אם ק"ש אינו ד"ת וז"ב:

הלכה ז

הדא דתימר ברחיצה של תענוג כו' כהדא דשמואל כו' דלא יסחי מיית בו' עי' מה שפי' הרא"פ ולפי פירושו הוי ראי' לסתור דמתחלה כתב דרחיצה שאינו של תענוג מותר ובהעובדא סיים דאם מיית כו' וא"כ אין ראי' כלל ובא"ז ה' אבילות (סי' תל"ה) הביא הירושלמי הנ"ל ונשמט שם תיבת כהדא וכ"ה לפנינו בירושלמי מ"ק (פ"ג ה"ה) ולפ"ז א"ש קצת. אולם בחי' הרשב"א הביא הנוסחא כאשר הוא לפנינו וצ"ל דמיית לאו דוקא והוא דוחק, אולם בתוס' ר' יהודה לברכות (ע"ז ב') וכ"ה ברא"ש פ"ב דברכות איתא הנוסחא על נכון וז"ל אבל אסור ברחיצה כל שבעה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר בא עלו ליה חטטין בראשו אתו שאלין לר' יוסי מהו דיסחא אמר לי' יסחא מה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה אפי' בט"ב ואפי' ביה"כ אלא באין בו סכנה (והכל הוא מלשון הירושלמי ולא כמעדני מלך בספ"ב דברכות ע"ש) ולפ"ז א"ש הכל. ועי' נשמת אדם (כלל קמ"ה סק"א) שהביא מהירושלמי הזה ראי' לאסור מדאמר אי לא יסחי מיית משמע דבלא זה אסור אולם לפי הנוסחא הנ"ל אין כאן ראי' כלל:

הלכה ח

כהנא הוי עולם מנין כו' מה קלא בשמיא כו' עי' ברא"פ שפי' עלם זריז בתורה ומצות כו' מה קול עתה בשמים כו'. ולא ראה מ"ש רש"י בב"ק (קט"ו ב') דרב כהנא מת והחיה אותו ר' יוחנן ועלם הוא יניק שהי' יניק כשבא לא"י וכמ"ש היוחסין באות א' ולכן שאל אותו מה קול בשמים:

הלכה ט

דלמא ר' יסא ור' שמואל כו' עי' בזכור לאברהם (חא"ח אות ח') שכתב וז"ל והקשו בירושלמי והתנן חתן פטור ואם רוצה לקרות קורא ותירצו שאני ק"ש דאית בי' עול מלכות שמים וע"כ תמה על הבאר מים חיים שנראה מדבריו דהירושלמי תלה זה במחלוקת וזה אינו דכי אמר הירושלמי הוא לכ"ע אפי'. למ"ד דרשאי בחתן שאני כו' יעו"ש. אולם נראה דהזכור לאברהם לא עיין בגוף דברי הירושלמי דלפי המבואר בירושלמי יש לפרשו דמתרץ דהמשנה דסוברת דחתן אם רוצה לקרות קורא הוא סוברת כר"ג דחייב בק"ש וכ"כ הקרבן העדה בפי' א' וא"כ תלי זה במחלוקת. הן אמת שהתוס' כתבו דר"נ סובר דרק בגדול ובוטח הדין כן ואולם י"ל דהירושלמי לא ס"ל כן ואין כאן

תימה על הבאר מים חיים וק"ק על הב' פירושים שפי' הקה"ע דהא איתא בירושלמי קם ליה ר' יצחק בר' שמואל לצלוי דהיינו תפלה ומה שיאטה דעול מלכות שמים לכאן וצ"ל דהוא שם המושאל לק"ש, וע' בתפארת ישראל ברכות (פ"א סי' כ"ה) שכ' דאע"ג דקיי"ל דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט בירושלמי פ"ב דשבת מ"מ אדם גדול שאני וכר"ג פ"ב מ"ה עכ"ל. ולא ראה בירושלמי גופיה כאן ובפ"א דשבת דמקשה מר"ג ומתרץ דק"ש שאני דאית ביה מלכות שמים וש"מ דגם אדם גדול כר"ג אין לו להחמיר בשאר דברים. וע' בנשמת אדם (כלל קמ"ז סק"ד) שכ' דצ"ע על מה דאיתא בירושלמי דכל הפטור מן הדבר ועושהו דנקרא הדיוט וצ"ע ע"ז מירושלמי ר"פ מי שמתו והביאו התוס' שם תני אם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי מפני כבודו כו' משמע דבלא"ה מותר להחמיר על עצמו והא התם קורא ומתפלל ומברך ואיך יברך כיון שהוא פטור וצ"ע עכ"ד. ולהנ"ל א"ש דהירושלמי אמר דאינו רשאי להחמיר מפני כבודו בכדי שיהיה אסור גם בק"ש דבלא"ה היכא שאינו מפני כבודו רק מפני שכל הפטור מן הדבר ועושהו מותר לקרות ק"ש דאית ביה מלכות שמים ע"כ אמר הטעם מפני כבודו ולפ"ז גם ק"ש אין לו לקרות אך צ"ע דנראה מהפוסקים דסברי דאם יש לו מי שישא משאו דיבדר ג"כ דהא כל הפטור מן הדבר כו' כן יש קצת פוסקים דס"ל כן, וצ"ל דבאמת ס"ל להנך פוסקים דאע"ג דכל הפטור כו' עכ"ז כשעושה יש לו רשות לברך:

פרק ג

הלכה א

שרע בדיבורא. ע' במראה הפנים שכ' ראיתי בס' א' נקרא מעריך שפי' בדיבורא כמו בדברא כלומר כשיצא החוצה וראה מקום הקברות נתן אל לבו ונעשה מעונה וחלוש ושרע ונפל לארץ ואני תמה ע"ז ואיך עשה לר' זעירא כא' מנמוכי רוח ודכי הלבב כל כך והוא עצמו ר' זירא כו' והוא הנקרא קטינא חריך שקי על שהיה רגיל לנסות עצמו באש הבוערת כו' וכעת יתפעל בראותו מקום הקברות אתמהא עכ"ד. והנה מלבד שאין זה זרות כל כך לומר שר' זירא נתפעל כל כך בחשבו יום המות כי הוא היה חלש בנראה מש"כ עירובין (כ"ח ב) ר' זירא כי הוה חליש מגירסי' כו' ותענית (כ"ז א') אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתנו אמר ליה חליש לבאי נראה קצת שהיה חלוש בטבע ורק כשהיה בא לידו דבר עבירה אז התאזר בכח רב. אולם אני תמה על הפני משה שלא השגיח יפה בדברי המעריך דז"ל שם. ר' זעירא שרע בדיבורא פי' נפל בשדה בשובו מבית החיים והרואים חשבו שמחסרון כח נפל ובאו להקימו ואז ראו שלא נפל מחולשא

אלא שברצונו נתעכב שם ושאלוהו למה ישב שם ויען ויאמר כדי לחשוב בענין מיתה עד כאן לשונו מבואר שרבי זעירא לא נחלש כלל מזה רק שהאנשים טעו וחשבו כן אבל הוא באמת לא נחלש כלל ואתי שפיר:

הלכה ג

כל מצוה שאדם פטור כו'. ע' במראה הפנים שהביא שהרשב"א גרס שאין האדם פטור. אולם ראיתי בערוך (ערך ברך א') שהביא דברי הירושלמי האלו והעתיקם כפי הנוסחא שלפנינו:

ר' יוסי ור' יודא בן פזי היו מתיבין אמרו לא מסתברא כו' ע' ברא"פ שפי' מתיבין בלשון שאלה ולא נמצא ישוב ע"ז, אולם ראיתי בהר"ן פ"ד דר"ה שגרס הוי יתבין ואמרי כו' ע"ש. ועמ"ש התפארת ישראל במגילה (פ"א מ"א) בחידושים יע"ש:

התיב ר' יעקב דרומיא הרי ת"ת כו' סוכה אפשר לה ליבטל כו'. ע' בפני משה שפי' דת"ת כשיש פטור משא"כ סוכה דגם כשישן חייב וכן פי' בחרדים ובשערי ירושלמי דלא כהרא"פ. וע' בברכי יוסף בא"ח (סי' מ"ז סק"ו) שכ' וז"ל ונראה להביא ראיה לדעת ר"ת דשינת לילה לא הוי הפסק מהא דאמרינן בירושלמי פ"ג דברכות ה"ג ת"ת א"א להבטל ואם איתא דשינת לילה הוי הפסק מאי פריך מת"ת הדי בכל לילה שאדם ישן הוי הפסק ומ"ט מברך ביום א"ו דסובר דשינת לילה לא הוי הפסק עכ"ל, ובאמת אינו הוכחה כלל ואדרבה מוכח ההיפוך דזה תירוצו של הירושלמי דבת"ת הוי השינה הפסק משא"כ בסוכה ויוכל לחיות דר"ת פי' כפי' הרא"פ ושאר פוסקים פירשו כפי' הפני משה וא"ש. וראיתי בס' מכתב לחזקיה (בשו"ת סי' ד' די"מ ע"ג) שכ' וז"ל ותו דאעיקרא תירוצו של הירושלמי לא זכיתי להבין דלפי הנראה איפכא מסתברא דכיון דת"ת א"א ליבטל איבעיא לן למימר דלא חשיב הפסק דכיומא אריכתא דמיא כו' ובסוכה דאפשר ליבטל הל"ל דהדר דינא למיחוי כלולב לברך בכל יום ובירושלמי משני איפכא וצ"ע עכ"ל ולק"מ דהפי' בירושלמי דבת"ח מפסיק שינה משא"כ סוכה וז"ב:

הלכה ד

ובלבד שלא יזכיר אזכרות. וכ"ה בבבלי (דף כ"ב) ומזה יש ללמוד למה שנחלקו הט"ז והמ"א דהט"ז בא"ח סי' תרכ"א ס"ל דמותר להגות השם כשלומד בתלמוד והמ"א בסי' רט"ו ס"ל דאסור ומהבבלי והירושלמי משמע דמותר. שוב דאיתי בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' פ"א) שכ"כ והביא ראיה הזאת. וע"כ תמיה לי על ס' דרושי רח"כ בראש הסופר שכ' דבשאילת יעב"ץ כ' שאביו הח"צ לא הקפיד לומר השם בעת למודו. ואמנם אדמו"ר הג' נ"י הראה ש"ס מפורש להתיר בברכות דכ"ב כו'. וצ"ע שלא הביאו זה כולם עכ"ל.

ומהתימה ממנו שהרי כן מבואר בשאילת יעב"ץ הראיה הזאת. אולם מצאתי בתשב"ץ קטן (סי' תכ"א) שכ' וז"ל ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כ"א השם עכ"ל מבואר כדברי המ"א וע' שו"ת מים חיים (חא"ח סי' כ"ב) שלא ראה כל דברי הפוסקים שהבאתי:

הלכה ה

מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. ע' ביפה תואר שכ' וז"ל שעה שהוא ננער מ"מ קודם שאוכל כזית דגן אין בו דעת לחשוב ברע ואין יצה"ר שבו יכול להרע כלל עכ"ל ובזה א"ש דברי המ"א (סי' פ"א סק"א) שכ' דטוב להרחיק מצואת קטן אפילו בן ח' וראיתי להחוקי חיים (אות צ' ס"ק ל"ג) שתמה עליו מדברי הירושלמי האלו דיצה"ר נכנס במעי אמו וא"כ הוי מדינא ואפי' פחות מבן ח'. וכן ראיתי להחיי עולם (דפ"ה א') שתמה כן על המ"א אולם לפי דברי מהר"ש יפה האלו א"ש דברי המ"א וע"כ כ' דאינו אלא חומרא בעלמא:

אמר ר' אמי מסוף ריח רע ד' אמות כו'. ע' בס' המפתח לר"נ גאון במסכת ברכות (דף י"ז ע"ב) דגרס כאן אמר רב חסדא וזה כדעת רב חסדא בש"ס דילן (כ"ה א') אולם לפי נוסחת הר"מ ההובא במגדל עוז ה' ק"ש (פ"ג ה"ב) דמפיך הגירסא בבבלי מר"ה לרב חסדא ומר"ח לר"ה עכצ"ל דלא גריס כאן רב חסדא רק ר' אמי כגירסא דילן ובסיום הירושלמי כהדיא ר' לייא וחברייא כו' איתא בס' המפתח ר' בא וחברי' אולם בחי' הרשב"א בברכות (כ"ה א') איתא כנוסחתינו:

כיון ימא לטיגנא. ע' בראב"ד ה' ק"ש (פ"ג הי"א) שכ' וז"ל בירושלמי דוקא לאלתר שהרוק עומד בעבי' אבל לאחר שעה שהרוק נימק הצואה מתגלית עכ"ל וראיתי בספר חוזק יד (דף נ' ע"ב) שכ' ולענד"נ שהראב"ד הוצא זה מהירושלמי דקאמר כו' מן ימא לטיגנא וסובר הראב"ד ז"ל מן ימא לטיגנא פירושו כאדם המוציא דג מן הים ומטגנו לאלתר וזהו מה שאמר דוקא לאלתר עכ"ל וכמה רחוק פירושו ואין להאריך והברור דהראב"ד פי' כמו שפירשו הר"ח והרא"ש דכוונתו כמו שמן ימא לטיגנא שהמה ב' מקומות הקרובים זה לזה וזהו כוונתו לאלתר וז"פ. ומ"ש החוזק יד לפרש לדעת הר"מ הירושלמי אין מן הוצרך לדחותו. והוא בעצמו הרגיש בזרות פירושו ומ"ש שהקשה לפי' הראב"ד בהירושלמי כו' לא נמצא שם כלל מה שהקשה וגם לפי מה שפרשתי לדעת הראב"ד לא קשיא כלל. ומ"ש דהא מלבד פי' הראב"ד יש פירוש אחר. לפי מ"ש אין כאן פי' אחר והמה שפה אחת ודברים אחדים:

כל עמא מודיי בההין דרקיק אצטלין דהוא אסור בש"ע א"ח (סי' צ"ז) מבואר דאם צריך לרוק בתפלה דמבליעו בכסותו בענין שאין נראה וכתב הא"ר שלא ירוק בבגד

העליון שנראה בו הרוק וקשה לכאורה דהא בש"ס ברכות דכ"ד איתא דמבליעו בטליתו. וכ"ה ברמב"ם פ' י"א מהל' תפלה דמבליעו בטליתו או בבגדו ומדכ' או בבגדו משמע דטליתו ממש והוא הוי בגד העליון אולם נראה דהא"ר הוציא זה מדברי הירושלמי בכאן וכמבואר בתר"י דבאיצטלא דהוא בגד העליון אסור. אולם מצאתי בחי' הרשב"א בברכות (כ"ד א') שגרס בשם הראב"ד בירושלמי מותר א"כ מבואר דגם בבגדד העליון מותר וכמשמעות ש"ס דילן ועמ"א וא"א בסי' צ"ז. והמפרשים לא הערו:

ריב"ל אמר הרוקק בביהכ"נ כרוקק בבת עינו, עי' במראה הפנים שכ' ומאי דאמר ריב"ל הרוקק בביהכ"נ ליתא דהא אמר רבא בפ' הרואה שהיא מותר עכ"ל ואשתמיטתי' מ"ש הר"ר מנוח והובא בכ"מ (פ' י"א מה' תפלה ה"י) דההיא דירושלמי דמותר לרוק בבית הכנסת לא פליג אגמרא דידן דהתם בשעת תפלה דוקא עכ"ל. א"כ לא נדחה מימרא דריב"ל מחלכה. ותו נעלם ממנו דתר"י פ' מי שמתו גרסו כאן כל הרוקק בביהמ"ק כו' ע"ש וא"כ לק"מ. וראיתי להברכ"י בא"ח (סי' קנ"א סק"ח) שהביא תשובת הר"ש בן הרשב"ץ דרקיקה אסור בביהכ"נ ולמר מזה למנעל ע"ש מ"ש ע"ז ונראה שגם הוא לא ראה דברי הר"ר מנוח הנ"ל:

פרק ד

הלכה א

ולעבדו בכל לבבכם כו' ואיזו זו תפלה. עי' באבודרהם (שער ב') שכתב ואומר ולעבדו בכל לבבכם ומפרש בספרי ובירושלמי דברכות פ' תפלת השחר איזהו עבודה שבלב זו תפלה ותמהני שלא כתב שכן מפורש ג"כ בבבלי תענית (ד"ב ע"א) יעו"ש:

ר' יונה כד הוי כו' מצלי בלחישה בו' מצלי בקלא כו' ער דילפון בני בייתא צלותא מיני'. עיין במרדכי ביומא שגרס כי היכא דילפי כו' דלהכי היה מצלי בקול בכדי שילמדו ממנו אנשי ביתו. ועי' בב"י סי ק"א מ"ש בשם הר"י אבוהב ומ"ש הוא עליו ונ"ל סעד לדברי המרדכי דהנה בישו"ש ב"ק בסופו בחילוקים שבין א"י לבבל (סי' מ"ג) איתא התם בני בבל אוסרין שיתפלל אלא בלחש בני א"י בקול גדול בשביל להרגיל את הציבור והיינו דבני א"י סוברים כהירושלמי דבשביל שילמד מותר ובני בבל אוסרים. וע"כ צל"ע דלמדו הפוסקים היתר מהירושלמי הזה ולבני בבל אסור:

ריב"ל אמר תפלות מאבות למדום כו'. עי' במראה הפנים שכ' דפלוגתא דתפילת ערבית רשות או חובה תליא בזה אם מאבות למדים אזי גם תפלת ערבית חובה שיעקב תיקן ואי מתמידין למדום א"כ תפלת ערבית רשות ע"ש. אמנם ראיתי להפני יהושע (בברכות

דכ"ז ע"ב ד"ה יעקב תיקן) שכתב דגם אם מאבות למדום יוכל להיות דת"ע רשות דיעקב בעצמו התפלל דרך נדבה יעו"ש באורך ונ"ל להביא ראי' לרבריהם מרש"י תענית (כ"ח א') שכ' הללו ד"ת דיצחק תיקן תפלת מנחה ע"ש. וראיתי בשו"ת משכנ"י (חא"ח סי' פ"ד) שהניח בצ"ע דהא התם לר' יהושע קיימינן דדיא ס"ל תפלת ערבית רשות וע"כ דלמדו מתמידין ואיך כ' רש"י אליבא דיצחק תיקן כו' ע"ש. אמנם לפי מ"ש הפנ"י א"ש דאף דס"ל דמאבות למדום עכ"ז יוכל לסבור דתפלת ערבית רשות. ועי' בש"ת אור נעלם באור לו בציון (סי' קכ"ח) שגם היא כ' דמאן דס"ל דאבות תקנו ס"ל ת"ע חוב ואינו מוכרח. ומש"ש וז"ל בפ' אין עומדין דאמר ר"נ לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת דמינים ודקדקתי למה לא תיקן שום א' מהתנאים ברכת המינים ולמה תיקן ר"נ דוקא עכ"ל לא ראה מ"ש הכ"מ ה' הפלה (פ"ב הל' א) וז"ל ואין ספק שמה שהוצרך ר"ג לתקנה היה לפי שבימיו נתרבו האפיקורסים ולק"מ:

ר' ירמיה בעי הכא את עביד כו' עי' בלח"מ ה' תפלה (פ"ג ה"ב) מ"ש בביאור דברי התוספת ברכות (כ"ו ב' ד"ה עד) דקטרת היה צריך שיהה שעה ורביע עד פלג המנחה והקשה מדברי הירושלמי האלו ופי' דר' ירמי' בעי דכיון דבחול הי' ההקרבה בט' שעות ומחצה ובע"פ הי' מח' שעות ומחצה ובתפלת המנחה איך את עביד אם כחול או כע"פ ותירץ דהוקשה לקטרת דהי' שעה דמוכח דקטרת לא הי' עיסוקו רק שעה ע"ש מה שתירץ בדוחק. אולם לפ"מ שפי' הפני משה ובעל החרדים דברי הירושלמי לק"מ כאשר יראה המעיין וגם דברי התוס' הכי מתפרשין. ועיין בהליכות עולם בחי' לברכות (דף ד' ע"ב) ובביאורו למהרש"א (ד' ז' ע"א) ודו"ק. ועי' במראה הפנים במה שהתפלא ע"ד הר"ח ההובאו בהנמי"י כאן דמתפללין תפלת המנחה עד הערב דהוקשה לקטרת דלפי פירושו לא מוכח מידי ע"ש באורך ולענד"נ דהר"ח פי' הירושלמי כהלה"מ דר' ירמי' בעי דכיון דבחול מקריבין התמיד בט' ומחצה ובע"פ בה' ומחצה ותפלת המנחה איך את עביד והשיבו דהוקשה לקטרת ולא לתמיד והקטרת התחילו להקטיר אחר התמיד והיה עד הלילה כן פי' ר"ח וא"ש והבן:

מניין לנעילה כו' אמר ר' לוי כו' מיחלפא שיטתי' כו' עי' באבודרהם בסדר תפלה של חול (ד"ג ע"ב) שהביא בשם הירושלמי דפ' תפלת השחר הך מימרא דר' לוי וכ' ובירושלמי דתענית מקשה על הך מימרא דר' לוי מיחלפא שיטי' כו' ע"ש מבואר דלא היה גורס כאן הך מיחלפא שיטתי' רק בתענית:

במה קורין ר' יוסי אומר קורין ברכות וקללות אמר לי' ר' מנא בגין מודעתין כי תענית דביעין על מעוהין כו' עי' בר"ן ספ"ב דתענית שהוכיח מדברי הירושלמי הללו דנופלים

על פניהם בר"ח. אמנם מצאתי בא"ז ה' ר"ח (סי' תס"ו) שהוכיח מהירושלמי הזה דאין נופלין על פניהם בר"ח שאינו של תענית וז"ל שם בשם מידו דה"ק וכי כדי להודיעם שהם שרוים בתענית הם נופלים בר"ח על פניהם וכו' בלא כך אינם יודעים שהוא תענית א"ל להודיעם שהם קורין ברכות וקללות ואין קוראין בר"ח ולכן נופלין על פניהם להודיעם שאין תענית זה משונה משאר תעניות שחל להיות באמצע החודש הא למדת שאין נופלין על פניהם בר"ח עכ"ל ומיושב מנהגינו ועי' במראה הפנים ובפי' מהחרדים: **ומינו את ראב"ע בישיבה בן ט"ז שנה כו'**. הנה ראיתי בס' הפדדס דגדול (סי' קל"ד) שכתב אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה דאהדריה ניהליה תליסר חיוורתא וצ"ע לכאורה דהא בש"ס ברכות (נ"ח א') איתא ההיא יומא בר תמני סרי שני הוה אתרחיש לי' ניסא ואהדרו לי' תמני מרי דרי חיוורתא ואיך כ' רש"י י"ג. אמנם מצאתי להאבודרהם (וסדר הגדה ופירושה) שכ' ולא אמר בן שבעים שנה אלא שקפצה עליו זקנה כדאמרינן בירושלמי ברכות שלא הי' כ"א בן י"ג שנה ובשביל שלא יבזוהו כשנתמנה נשיא ושמא לא יהי' דבריו מקובלים נעשה לו נס לכבודו מן השמים ובא לו י"ג שורות של שער לבן במלוא שנים והי' דומה לאיש שיבח עכ"ל ומבואר שהי' גירסתו בירושלמי י"ג שנה וי"ג שורות וי"ל דכ"ה גירסת רש"י וא"ש. אולם צל"ע על האבודרהם שהביא זה מהירושלמי ולא הביא מה דמבואר בבבלי. וכמו כן יש להעיר על שו"ת רשד"ם (חיו"ד סי' קנ"ב) שכ' וז"ל או לא ידע מה שעשו ישראל לר"נ שהעבירוהו חבריו ולא נמנע ראב"ע מלקבל עליו אחר שרצו בו ישראל שהיה בחור כמו שבא בירושלמי פ' תפלת השחר עכ"ל דאמאי לא הביא זה מהבבלי. אולם ראיתי ביוחסין שכ' המגיה שם שזה הוספה בבבלי ואינו מהש"ס וא"ש. ועי' בשאלות ותשובות ה"ר לוי בן חביב (הנקרא בשם שו"ת הרלנ"ח) בסוף אגרת הסמיכה שכתב שלא חלקו שני התלמודים בי בש"ס דילן מונח מעת שנולד ולהסכים עם מה דהי' לו תבני סרי דרי חוורתא כמנין שנותיו. אמנם בירושלמי שליא דקדקו במנין השורות ואמרו סתם נתמלאו כל ראשו שיבות לא מנו כי אם מיום שנכנס לבית הספר כי בה' שנים התחיל לילך לבית הספר ע"ש וזה יוצדק לפי גרסתיגו דאיתא ונתמלא ראשו שיבות. אמנם לא יוצדק זה לפי המבואר בספר הפרדס ובאבודרהם שגם בירושלמי איתא שהיה לו י"ג שורות אם כן שוב לא יתכן זה. אך באמת בבבלי הוא הוספה והעיקר הוא כמו דאיתא בירושלמי. ודע דהירושלמי הזה איתא ג"כ בתענית (פ"ד ה"א) ונשמט במסודת הש"ס לציין לשם. וביוחסין כתב שהוא ג"כ בירושלמי פ' תמיד נשחט ולפנינו לא נמצא שם דע"כ כ' המגיה שם דהוא ט"ס וכ"כ הסדר הדורות (ח"ב

אות א'). אולם נראה דכן היה הגירסא לפני היוחסין בירושלמי שם דמצאתי בס' המפתח לר"נ גאון (ד' י' ע"ב) שכ' דאיתא ג"כ ירושלמי פ' תמיד נשחט מבואר דכ"ה גירסתם:

הלכה ג

אמר ר' מנא רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפלתך וכ"ה בירושלמי תענית (פ"ב ה"ב) והנה בהג"א מה' תענית בסופו כ' שתלמיד צריך לומר לרבו תשמע תפלתך. וראיתי ביד שאול (סי' רס"ב ס"ק י"ב) שכ' ע"ז וז"ל לא ידעתי מקורו עכ"ל. ונעלם ממנו דברי הירושלמי האלו בב' המקומות שממנו מקור דברי ההג"א. וראיתי להשירי קרבן בתענית שם שכ' שם שהגירסא משובשת וצ"ל תשמע תפלתך והיינו דאדם צריך לילך בעת צרה לת"ח שיתפלל עלי' ע"ש ולא ראה דברי ההג"א האלו שדברי הירושלמי הם כפשוטן שהתלמיד צריך לומר כן לרבו. איכן הוא אומרה בשם ר"ה בלילי שבת ויומו כו'. ע' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ח"ג סי' שט"ו) שמוכח שם דהיתה גירסתו בלילי שבת ופירש דבשבת אומר ברכה חמישית כשמתענה והשיג מזה על הבה"ג יעו"ש ובהג"ה:

הלכה ד

זה שעובר לפני התיבה אין אומר לו בא והתפלל אלא בוא וקרב כו' הרא"פ לא פי' בו כלל דהוא מחוסר הבנה. ובצאתי בס' הפרדס הגדול (סימן קע"ג) שכ' ע"ד הירושלמי הללו וז"ל ש"מ אין ציבור צריכין סידור שבח שכל תפלה תביעת צרכיהן הוא דלשון תפלה היא סידור שבח דאמר מר מתפלל אדם ואח"כ תובע צרכיו ומדאמד מתפלל אדם אלמא לשון תפלה סידור שבח ומדאמר אין אומר לו בא והתפלל ש"מ אין ציבור צריכין שבח אלא כל התפלה תביעת צרכיהן וטעמא מאי משום דכתיב הן אל כביר לא ימאס עכ"ל מבואר דלכן אין אומרים בא והתפלל משום דתפלה הוי סידור שבח וציבור א"צ זה. אולם בב"ר פרשה מ"ט איתא שם אין אומרים לו בו ועשה כו' אלא בא וקרב להתפלל מבואר ההיפוך. וצ"ל דהגירסא שם משובשת. ועי' ביפ"ת (דרנ"ו ע"ג) שכתב שם שהגירסא בכאן בירושלמי היא משובשת. ולדברי הפרדס הגירסא שבב"ר משובשת:

הלכה ה

דביר כו' שמשם דבר יוצא לעולם. עי' תוספות יום טוב מדות (פרק ד' משנה א') שהעתיק בשם הראבי"ה שגרס כאן היכל שמשם כלכלה יוצאת לעולם בתפלה של כהן גדול ביום הכפורים ודביר על שם דבר ה' מירושלים ואית דאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך כו' עיין שם ולפנינו חסר כל זה:

פרק ה

הלכה א

שתצילני משעות החצופות כו' עי' באבודרהם ה' ברכות (שער ח') שהי' לפניו הנוסחא כאן ר' חזקי' בשם ר' יוחנן ור' אבוהו. יהי רצון מיאו"א שתצילני משעות הקשות המתרגשות לבוא בעולם ר' יסא בשם ר' אברהו יר"מ יאו"א שתצילני משעות החצופות היוצאות המתרגשות לבוא בעולם:

כאן ביחיד כאן בציבור עי' בגליון הש"ס שתמה מזה על תר"י פ"ק דברכות ונפסק בש"ע סי' צ' שיש להתפלל בביהכ"נ אפי' שאין שם עשרה וכאן מבואר ההיפוך ע"ש. ויש לחלק דזה דוקא בכיהכ"נ שלהם שהיה בשדות וע"כ כשלא הי' שם עשרה יותר טוב להתפלל בביתו שיהיה ככוונת הלב משא"כ בביהכ"נ שלנו יותר טוב להתפלל בביהכ"נ שהוא מקום תפלה ועשו"ת משכנ"י חא"ח דף ס' ע"א:

הלכה ב

אם לא הבדיל במ"ש מבדיל והולך אפי' בחמישי כו' עי' בפירוש מבעל חרדים ששיבש הגירסא דצ"ל אפי' בשלישי בשבת אולם לפמ"ש הרמב"ם בהל' שבת (פכ"ט ה"ד) דמבדיל עד סוף יום ד' והיינו דמפרש הירושלמי דחמישי אינו בכלל ולמד זה מהירושלמי הזה וכמש"ש המעשה רוקח בשם הכנה"ג א"כ אין לשבש הגירסא. ועי' במעשה רוקח שם שכ' דהירושלמי ס"ל דבכל השבוע מותר דהוא שייך לשבת העבר וכן פי' הרא"פ ונ"ל ראי' לדבריהם מירושלמי גיטין (פ"ז ה"ח). דאמדינן שם קונם יין שאני טועם במ"ש אמר לי' במ"ש אסור בע"ש מותר ימים שבינתיים צריכה ע"כ והיינו שנסתפק לו אם כל השבוע בכלל מ"ש. וראית להשירי קרבן שם שתמה על הפוסקים שלא ביארו דין דנודר במ"ש מהו הדין אם אסור בכל השבוע ואף שגם דין דבבבלי דעד יום ג' שייך לשבת שעבר לא בארו בזה י"ל שסמכו על מ"ש בה' גיטין ע"ש שהניח בקושיא ולהנ"ל י"ל דהפוסקים דחו הירושלמי הזה מהלכה דהוא אזיל לשיטתו דמותר להבדיל בכל השבוע ר"ל השבוע שייך לשבת שלפניו משא"כ לפי מה דקיי"ל דרק עד יום ג' שייך לשבת שלפניו ה"ה במ"ש הדין כן וכמו שכתב בהלות גיטין וזה ברור:

הלכה ג

ואלין דמתרנמינן עמי בני ישראל כו' עי' במעשה רוקח (ה' תפלה פ"ט ה"ז) שהאריך לתמוה דאיך יחלוקי האמוראים על תרגום יונתן שהוא תנא ע"ש ולק"מ דאאן זה תרגוום יונתן התנא וכמו שהארכתי בזה במקום אחר. ומה שהאריך שם להוכיה ממ"ר פ' תצא

ומדברי הקליר ההובא בתוס' ברכות (כ"ה א') שהם ס"ל כדברי הר"מ ה' תפלה שם שדוקא כשאומר זה בתחנונים אז אין לומר כן אבל דרך פירוש בפסוק נוכל לומר כן (עם שמדבריו במ"נ ה"ג פמ"ה לא נראה כן דאל"כ לא היה לו להוציא המשנה הזאת מהלכה. אולם בלא"ה סותרים שם דברים לחיבורו וע"ש בשם טוב ובתוי"ט פ"ה דברכות מ"ג) א"ש בזה מ"ש בפענח רזא (פ' ראה) וז"ל לא תבשל גדי וכו' דדלמא שהבהמה שהחלב הזאת יוצאה ממנה הוא אמו ואין דרך אכזריות גדול לבשל הוולד בחלב אם וכ' ע"ז הר"ר יצחק בר' שמשון בהגה שם ותמה אני אם מפה קדוש יצאו הדברים האלה דלמה לא יאסר לומר טעם בזה כמו האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך עכ"ל, אמנם לפי האמור א"ש דלומר הטעם בהפסוק מותר רק דרך תחנונים אסור:

דא דתימא בציבור אבל ביחיד תחנונים הן ע' ברא"פ שכ' לא קאי אלא לב' הראשונים אבל במודים אפי' ביחיד אסיר ונעלם ממנו שהתוס' ברכות (ל"ה א' ד"ה אמר) הביאו הירושלמי הזה על ההוא דאמר מודים מודים וכ"ה בתוס' ר' יהודא לברכות (נ"ג ב') וע' בסמ"ג (מ"ע ח') שהביא זה גם על שמע שמע ע"ש:

תני לא יהיו שנים קורין בתורה כו' עי' מקראי קודש (שער כ"ב ס"ק כ"ז) שכתב ווז"ל ובזה י"ל דברי הירושלמי ברכות פ"ה שכ' וז"ל לא יהיו ב' קורין בתורה אמר ר' זירא מפני הברכה עכ"ל דכוונת הירושלמי הוי דמש"ה אין קורין לשנים ע"י שכל אחד ירצה לברך לזאת לא היה באפשר דאם יברכו ביחד הרי תרי קלא ולא משתמע ולברך כאו"א בפ"ע אסור דבמקום ששניהם קורין כא' אסורים שניהם לברך בפני עצמו כו' עכ"ל ושגה בפשט הירושלמי דלפי פירושו אייך סיים בירושלמי והתני לא יהי' ב' מתרגמין וא' קורא אית לך מימר מפני הברכה אלא משום שאין שני קולות נכנסין לתוך אזן אחת ע"כ א"כ מבואר דבס"ד מפני הברכה לא היה יודע הטעם שאין ב' קולות כו' דא"כ גם באין מתרגמין שנים ג"כ הטעם כך אע"כ דס"ד מפני הברכה אין הטעם משום שאין ב' קולות רק דס"ל שאין לשנים לברך על קריאה אחת וזה ברור:

אמר לי' עלך לא כעסית כו' עי' בהליכות עולם ברכות (בנתיבות החיים ד"ע ע"ב) שכ' על הדין דצריך לסרב דצ"ע על הרמב"ם שהשמיט זאת ואפשר לומר שבירושלמי מבואר דכעס על הדין דאטרח ופליג על הך דינא ע"ש ושגה ביה ולחנם עשה פלוגתא בין הבבלי להירושלמי דשם בירושלמי מבואר דכעס על האיש שהטריח להש"ץ שילך להתפלל דלמה הטריח עלי' כל כך ומאי ענין זה להש"ץ שלא יסרב וז"פ וברור:

פרק ו

הלכה א

מלתא דר' יוחנן אמרה שכן אפי' אכל פרידה אחת של ענב או פרידה א' של רימון שהוא טעון ברכה לפניה ולאחריה. ראיתי להעטרת תפארת (בח"א ד' כ"ז ע"א) שכתב דהוא תימה גדולה דהא פרידה אחת של רימון הוא גדול מזית דרימון בכל מקום גדול מזית ואם כן בלאו הכי טוען ברכה דאיכא שיעורא עיין שם שהניח בצריך עיון ולא ידענא מאי קושיא דהא מבואר במסכת כלים (ס' י"ז מ"ה) הרימון שאמרו לא קטן קטן ולא גדול אלא בינוני אם כן מבואו דאיכא רימונים קטנים ומה שאמרו בכל מקום דרימון הוא גדול מזית היינו ברימון בינוני אבל הכא בירושלמי מיירי ברימון קטן והוא קטן מזית דבודאי איכא רימונים קטנים ואם כן מעיקרא לא קשה מידי:

אהן דנסב פוגלא כו' עמ"ש המפרש מהרא"פ והוא מדברי הרא"ש. אולם מתוך דברי ר' יוסף בן פלא"ס בתשובתו שבספר פרדס הגדול (סי' נ"ט) הבנתי דפירש דברי הירושלמי דמי שבירך על הצנון שסבר שהיא מתוקן לאכילה ואח"כ הצריכו לתקנו מברך עליו אחרת כשמתקנו ומייתי ראיה מהא דאין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס ומדלא תני דמברך על הפת בשעה שהוא פורס והני אין מברכין כו' אלא כו' משמע דאם בירך קודם הפריסה אין ברכתו ברכה וצריך לברך פעם אחרת כן נ"ל מתוך דבריו שפירש כן:

עד כמה יברך כו' עד כזית כו'. ועי' במראה הפנים ובגליון הש"ס. ובכל בו (סי' כ"ד) הביא הירושלמי הזה בזה הלשון עד כמה יפרוס פי' כמה ירצה לאכול ר' חנניא ור' מונא חד אמר כזית וחד אמר פחות מכזית הלכך משמע דברכת המוציא כשאר ברכת הנהנין היא ואמרינן אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה ומברך על פחות מכזית המוציא עכ"ל. והובא בא"ר (סי' קס"ז סק"ב) ודחה בשביל זה מה דהביא בשם מהרי"ל שצריך לאכול מהמוציא כזית ולפי הפי' הזה אינו מוכרח כל כך. אמנם ראיתי בא"ז ה' ברכת המוציא (סי' קמ"ב) שכ' ותו אמר בירושלמי עד כמה יפרוס. והמגיה מחק שם תיבת ופרס והגיה במקומו תיבת יברך ושנה בזה דכן היתה גירסת הראשונים בירושלמי ר' חנינא כו' מכאן נראה למורי ר' יהודא בר' יצחק דפליגי בפלוגתא דאמוראי דלעיל גבי חביצא דלמר הוי תורייתא דנהמא בכזית ולמר אפי' בפחות מכזית וגבי חביצא קיי"ל כרב ששת דאפי' פירורין שאין בהם כזית מברך עליהן המוציא. וכ"ה בתוס' די"ח לברכות (ד' ל"ט א') ולפ"ז אין זה ענין לאכילת המוציא כמה שיעורא ונ"ל ראיה למהרי"ל שהמוציא צריך לאכול כזית מרש"י חולין (ד' ז' ע"ב) על מה דאיתא התם ר' פנחס בן

יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו וז"ל בצע ברכת המוציא שלא רצה לאכול כזית משל אחרים עכ"ל משמע מזה דהמוציא צריך לאכול כזית:

אם הי' משקין פולטן. עי' בשערי ירושלמי (ד"י ע"א) שהביא דבדי הראב"ד (ס"מ מהל' ברכות הי"ב) שחילק דכשאין לו עוד משקין והוא דחוק לשתיה בולען ובשיש לו עוד משקין פולטן ולפ"ז לא יסתרו דברי הירושלמי לבבלי ברכות ד"ג ע"ב וכ' השערי ירושלמי ופלא שלא העיד אחד מהאחרונים להביא דברי הירושלמי לסייע לדברי הראב"ד עכ"ל ותמהני עליו שבמח"כ נעלם ממנו חי' הרשב"א ברכות ד"ג שהביא שהראב"ד באמת הביא ראי' לחילוקו מהירושלמי הלז וכ"ה בשיטה מקובצה שם בברכות. ועי' בב"י א"ח מי' קע"ב שהביאו וע' ב"ח שם, וכ"ז נעלם מהשערי ירושלמי וצל"ע על הרא"ש שבתוספותיו הסכים לדברי הר"ח שלא לברך כלל ובפסקיו פסק להיפוך:

ולא פליגי מאן דמר בורא מיני מזונות בההיא דעביד בול. עי' בשערי ירושלמי (ד"י ע"ב) שכ' על המג"א בסי' ר"ה שסובר דלא כהרמ"א דבאורז בלא נתמעך מברך בפה"א דהא מבואר כן כאן בירושלמי ע"ש ולפי מה שפי' הפנים משה לא מוכח מידי ודו"ק:

הלכה ב

מסתברא מברך על הקפלוטא שהנ"ב כו'. עי' מה שפירשו בו הרא"פ והפני משה והפני יהושע בברכות (ל"ט א' ד"ה נימא) וכל פירושם דחוק ותמהני שהעלימו עיניהם מדברי הרשב"א בחי' ברכות (ל"ט א') שהביא נוסחת הירושלמי שהכל טפלה לירק וע"ש מ"ש בביאור דברי הירושלמי על נכון. ומצאתי בבעל ס' חרדים שהביא דברי הרשב"א הללו:

הלכה ה

בהדין דשתי קונדיטון כו' כהדין דשתי חמר בתר בילני. ע' מה שפי' בו הרא"פ. אולם בא"ז ה' סעודה (סי' קס"ב) כתב הטעם דעל אלו מברכין שהנ"ב ושם גרס דשתי חמר בלגי ולא גרס בתר בלני ע"ש:

הלכה ו

בשבוע הבן הוא מתניתא. עי' ברא"פ שפי' בברית מילה כו'. ותמהני שלא ראה בתר"י ובראש"ש וכ"ה בתוס' ר' יהודה חסיד לברכות (מ"ב ב') ובתוס' הרא"ש שם וכ"ה בא"ז ה' ברכת המוציא (סי' קנ) בשבועה הוא מתניא באורחים אבל בבעה"ב כו' ופירשו שנשבע שהמשנה שמצריך הסיבה הוא דוקא באורחים ולא בבעה"ב והוא פי' נכון ושוב נדפס פי' הפ"ט והביא דברי תר"י והרא"ש ע"ש וכתב דהם הוסיפו תיבת באורחין. אולם כ"ה גירסתם כמבואר בתוס' דמ"ג א' ד"ה ה"מ יעו"ש:

אהן דעטיש גו מיכלא אסור למימר ייס כו' בטוא"ח (סי' ק"ע) הגירסא אסותא. ועי' בפרי מגדים שם שכ' דאסור לומר אסותא כיון שהוא בתוך אכילה משמע דאם אינו אוכל מותר לומר אסותא. אולם הטיו"ד סי' קט"ז בהנב"י (ס"ק נ"ג) כ' דאפי' אם אינו אוכל אסור דדרך העולם שהוא יחזור ויאמר אליו הודאה עבור זה והוא אוכל ויבא לידי סכנה יע"ש:

פרק ז

הלכה א

אמר ר' שמעון אחוה דר' ברכיה נשכח במסורת הש"ס לציין לערלה פ"ב ה"א. ועי' סה"ד (ח"ב אות ש') ערך רב שמואל אחוה דר' ברכיה שכ' שט"ס הוא וצ"ל ר' שמואל אחוה כו' וכ"ה בערלה שם:

הלכה ב

ר' אבונא בעי מחצה למחצה מהו אמר ר' זעירא עד דאנא תמן מצרכת לי מיצרי לי מינך לא שאילתי כו' עי' מה שפי' בזה הרא"פ אמנם ראיתי בא"ז (ה' סעודה סי' קצ"ז) שגרס אמר לי' מזמנין (רב שמואל השיב לו דמזמנין) עד דאנא תמן אצרכתא (רב אבינא השיב לו דכשהיה בא"י הי' מסופק בזה) א"ל מי צריך לי מינך לא שאלת (רב שמואל השיב לו שאם הי' מסופק בזה בודאי הי' שואל לו כו' ע"ש). ועי' בב"י סי' קצ"ז שהביא בשם האגור שכ בשם הא"ז שפסק דמחצה על מחצה מזמנין וכ' הב"י שנראה שהא"ז פוסק ברש"י ובאמת מבואר כן בא"ז רק מה שדחק הב"י לפרש ואיהו סבר להנך פוסקים מבואר בא"ז דהם הי' גורסים אלא היא כו' ע"ש וא"ש:

הלכה ד

וכל שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכת ופורים כו' עי' במרדכי פ' במה מדליקין שהביא הירושלמי הזה והובא ג"כ בתה"ד (סי' לח) והי' לו הגירסא דבפורים וחנוכה מחזירין אותו וע"כ פסק כן ע ש בתה"ד שכ' שיש מפרשים הירושלמי בשבת דחנוכה ופורים ע"ש. ועשו"ת רש"ל (סי' מ"ח) א"ח סי' תרצ"ג בב"ח וט"ז שם מה שהאריכו בזה. אולם במרדכי לפנינו איתא הנוסחא בירושלמי כמו שהוא לפנינו רק שכ' בשם הראבי"ה דשויא עלי' חובה כמ"ש הבה"ג לענין תפלת ערבית וע"כ נפלאות הוא בעיני על החיי אדם (וכלל קנ"ה סי' ל"ב) שפסק דאין מחזירין אותו וכ' וכן נ"ל דכן מצאתי בפ' ג' שאכלו ה"ד, מבואר מדבריו דהראבי"ה לא ידע מהירושלמי ושגה בזה דבאמת, הראבי"ה הביא הירושלמי והי' לו נוסחא אחרת או שכ' ששויא עלי' חובה:

שכח ולא הזכיר של שבת כו' עי' בא"ז ה' סעודה (סי' ר') שהביא שם לשון הירושלמי הזה בזה"ל אשר נתן מנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא"י מקדש השבת טעה ולא הזכיר יו"ט כו' טעה ולא הזכיר בר"ח אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל בא"י מקדש ישראל ור"ח ולפנינו ליתא:

הלכה ה

איליין בית נשיאי מה את עבד לון כבית א' או כב' בתים לכאורה אין לזה ביאור כלל. וראיתי בחי' הרמב"ן לפסחים (ד' כ"ה) שכתב שלא נתברר פי' הירושלמי ומ"ש הרא"פ לא נהירא כלל. ולענ"ד הי' נראה לפרשו עפ"י מה דפליגי בא"ח סי' קצ"ה דמה דאיתא בירושלמי דבעינן נכנסו מתחלה אדעתא דהכי אי בעינן אותו אפי' בבית א' או דוקא בב' בתים ע"ש. וא"כ יש להוכיח מהירושלמי הזה דבבית א' לא בעינן נכנסו מתחלה אדעתא דהכי ושפיר מקשה מה את עביד להון כנ"ל לפרש דברי הירושלמי ושוב זכני ד' ומצאתי בא"ז ה' סעודה (סי' ר"ד) שפי' כן ונהנתי. ועכ"פ מבואר דמה דבעינן נכנסו מתחלה אדעתא דהכי הוא משום קביעות ולכן אם רה"ר מפסיק לא הוי קביעות ולכן לא ידעתי מדוע העלה בצ"ע בשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' קע"ח) דמ"ש דבעדות מצטרפין כו' יעו"ש והדבר פשוט דלא דמי לאהדדי דכאן בעינן קביעותא:

פרק ח

הלכה א

מדברי שניהם יין כו' הנה בשו"ת בארות המים (סי' יא) שנשאל למה בקידוש מקדימין ברכת בפה"ג ובבהמ"ז מאחרין וע"ש מ"ש בזה דדבריו ליתנייהו דברכת היין אינו אלא מדרבנן ונעלם ממנו שהוא שאלת ראשונים הובא בתר"י ריש פרקין בשם חכמי צרפת ועמ"ש הרא"פ ובשירי קרבן פסחים (פ"י פ"א) יעו"ש:

נהגין תמן במקום שאין יין ש"ץ יאמר לפני התיבה ואומר ברכה א' מעין שבע והוא ג"כ בפסחים (פ"י ה"ב) והשירי קרבן נתקשה בזה דמאי מהני ברכה מעין שבע ע"ש. אולם מצאתי בא"ז בה"א בתשובותיו (סי' תשנ"ב) שהעתיק ש"ץ עובר לפני התיבה ואומר ויכולו כו' ואומר ברכה אחת מעין שבע כו' וכ' הא למדת דוקא היכא דליכא יין היה אומר הש"ץ ויכולו אבל היכא דאיכא יין היה אומר קידוש על הכוס במקום ויכלו ואחר הקידוש ברכת מעין שבע אבל ויכלו לא היה אומר הש"ץ בקול רם אלא בלחש בתפלה לבד כו' אבל מעיקרא לא תקנו לומר ויכולו אלא היכא דליכא יין מפני שקידוש היין שתקנו היינו לכבוד שבת ולקבלות שבת והיכא דליכא יין דליכא קידוש תקנו ויכולו

לומר במקום הקידוש כו' ע"ש באורך שחידש דבר נפלא דקידוש של הש"ץ בביהכ"נ היה לקדש היום ברבים וע' בהגמי"י (פכ"ט) מהל' שבת שהעתיק הירו' כגרסתינו:

הלכה ב

באמצע המזון מתחילין מן הגדול ע' בהליכות עולם (בחי' לברכות רמ"ו ובחי' ליו"ד סי' פ"ט) שכ' וז"ל ואין מברכין בנט"י שבין תבשיל לתבשיל תר"י פ' ג' שאכלו ולכאורה הוא נגד ירושלמי דפ' אלו דברים דאיתא שם באמצע המזון מתחילין מן הגדול ע"ש עכ"ל. ולפי מה שפי' הפני משה דקאי על מזיגת הכוס וכתב דכן איתא בתוספתא סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול כו' ע"ש לק"מ על התר"י וז"פ:

הלכה ז

עד מתי הוא מברך ר' חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון במעיו וחכ"א כל זמן שהוא צמא מחמת אותו סעודה ר' יוחנן אמר עד שירעב כ"ה הנוסחא בירושלמי עם פני משה. ואינו מובן כלל דמה מוסיף שמואל על המשנה וגם איך פליג על החכמים ועיקר הגירסא שמואל אמר עד שיתעעל המזון במעיו כל זמן שהוא צמא מחמת אותו סעודה כו' והיינו דשמואל ס"ל כר"ל וכן הגיה בספר חרדים וכן הוא הנוסחא בירושלמי דפוס אמשטרדם וכן נ"ל מתוך דברי הא"ז (ה' סעודה סי' רי"ב) שכתב אע"ג דשמואל סבר בירושלמי כרשב"ל אפילו הכי קיימא לן כרבי יוחנן כו' עכ"ל מבואר דהיה גירסתו דשמואל סבירא ליה כר"ל והיינו כהגירסא דדפוס אמשטרדם ולא כמו שהוא לפנינו:

פרק ט

הלכה ב

רב אמר צריך להזכיר בה זמן כתב הרא"פ כמו במועד. וצ"ע לפ"ז מהא דאיתא בעירובין (דף ע ע"ב) רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין אומר זמן אלא בשלש רגלים וא"כ איך יוכל לומר זמן בר"ח וע"כ נראה כמו שפי' הפני משה האי זמן הוא ותתן לנו את יום ר"ח הזה, ומה דאי' בירושלמי שמואל אומר צריך לומר והשיאנו ופי' המפרשים דעל ר"ח קאי ותקשה מזה על הרא"ש פ"ד דר"ה ובס' הפרדס הגדול (סי' קס"ו וקס"ח) שכתב שצריך לומר בר"ה ויה"כ והשיאנו והביאו ראי' מירושלמי הזה ואם נאמר דעל ר"ח קאי איך מוכח מזה, ונהי דעל ר"ה י"ל דלא גרע מר"ח. ואולם על יה"כ הקשה מנ"ל ללמוד מכאן. ויש לומר דהם באו לדחות סברת החולקים דאין לומר והשיאנו אלא בג' רגלים] דכתיב יראה יראה וע"ז הביאו ראי' דלא כן הוא דהא בר"ח צ"ל והשיאנו אע"ג דלית בי' חיובא דראיה וא"כ גם ביה"כ י"ל והשיאנו ובא"ז ה' ר"ח (סי' תנ"ז) הי' לו הנוסחא בירושלמי

בשינוי בזה"ל בתפלה כיצד ר' יוסי בר נהוראי אומר כי בישראל עמך בחרת מכל העמים וחוקי ר"ח להם קבעת בא"י מקדש ישראל ור"ח. רב אשי אומר מקדש ישראל ור"ח רבי אומר צריך להזכיר זמן והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך כו' ע"ש ולפנינו ליתא. ולפי הגירסא רבי אומר לא קשיא מההוא דעירובין:

הלכה ג

התורם כו' המכסה כו'. בא"ז ה' שחיטת חולין סי' שס"ז אי' הגירסא המפריש חלה לעצמו כו' ונשמט לפנינו. ובה' כיסוי הדם (סי' ת"ד) העתיק הירושלמי גבי כיסוי שמברך על כיסוי דם בעפר נתקלקלה השחיטה פטור מלכסות מן הדא דתנינן השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר פטור מלכסות ולפנינו ליתא:

הלכה ה

כל כדביא בישין וכדביא דאורייתא טבין עי' בפני משה ובחרדים מה שפירשו. ותמהני שלא הביאו מ"ש בערוך (ערך ברך ז') שגרס כל ברכיא טבין וברכיא דאורייתא בישין. ופירושו ענין סיפוק שאין אדם רשאי לומר יש לי סיפוק בלימודי כו' ע"ש: